

**R. P. Ferdinandi De Castro Palao, Legionensis Soc. Iesv,
Sacrae Theologiae Professoris, Et sanctae Inquisitionis
Qualificatoris & Consultoris; Operis Moralis, De Virtutibus,
Et Vitiis Contrariis, In ...**

Continet Tractatus De Conscientia, De Peccatis, De Legibus, De Fide, Spe,
Et Charitate

**Castro Palao, Fernando de
Lugduni, 1669**

3 De interpretatione legis

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76540](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76540)

6 n. 101. n. 1. vers. & idem tenet. lib. 1. Barbatus consil. 1. n. 12. vers. ego sequitur. lib. 4. Cardin. consil. 85. n. 4. vers. illud statum Felin. in c. 1. n. 19. vers. alia. cap. 1. de consil. Et quibus omnibus videtur inferri non posse Episcopum abrogare constitutiones factas in Synodo diocesana, nisi ipsa Synodus consentiat, & ita tenet expresse Gallego. Man. Veg. supra.

10 Nilominus probabilis censo posse Episcopum inconsulta Synodo constitutiones synodales abrogare, si id viderit expedire (ratio tamen id expedit) sic colligitur ex Nauar. sum. cap. 25. n. 74. & cap. 1. n. 4. de finem. Azor illum referente lib. 5. in tit. cap. 15. q. 3. Jauch. lib. 8. de matr. disp. 27. n. 33. Barbosa de potest. Ep. cap. 2. p. allegat. 34. n. 3. Hi omnes docent Episcopum dispensantem in constitutionibus synodalibus absque causa valide dispensare, quia dispensat in constitutionibus a se solo factis: nam clerici, & patochi in Synodo congregari non faciunt constitutiones, sed solum præbent consilium ad illas faciendas, non ex necessitate, sed ex utilitate, & convenientia, ut prudentius Episcopus procedat. Ex qua ratione fortiter posse Episcopum tales constitutiones abrogare, cum ab eius voluntate solum dependeat.

11 Neque obstant argumenta contraria. Ad primum nego habere votum decisionum clericos ibi congregatos, cuius non leue iudicium est solum Episcopum constitutiones subscribere, absque vlla clericorum mentione.

Ad secundum concedo Episcopum esse patrem Synodi, & caput illius, & illius superiorum habentem iurisdictionem legislativam, & coercitivam, quam non habet Decanus respectu Capituli, solum illi conceditur potestas congregandi Capitulum, proponendi, & reuolendi, quod pro maiori parte fuerit decisum.

Ad tertium negamus Episcopum auctori constitutionibus synodalibus alio modo, ac auctoritate suis constitutionibus a se factis, quibus solum ex quadam d. c. c. obigatur.

Ad quartum respondeo cum Roia tom 3. de consensu. Farinazij de iur. 34. d. n. 3. pag. mibi 31. negando statutum factum de consensu aliquorum transire in contractum, quando consentiens non exspoliatur, ut necessarius, & quando consentientes non tribuant aliquid statuti, sicut tribuunt forenses venientes ad habitandum in aliquo loco, eo quod illis immunitas concedatur, si venerint, aduentus enim illorum, est quasi quædam illorum donatio, qua facta reuocari non potest statutum, ve bene tradit Bart. in l. quod semel numero 1. vers. ex quo habet. ff. de decimis ab ordinis faciendis. At in supradicta Synodo, neque consensus clericorum, qui ibi congregantur, est necessarius, neque aliquid Episcopo tribuunt, aut recipiunt; sed solum se habent, sicut populus qui legem Principis acceptat, vel sicut Regis consilij, qui consilium præbent Regi, illamque instruant in lege ferenda, a quibus tamen Rex non necessariò dependet; neque in constitutione legis, neque in illius abrogatione. Sic est dicendum de Episcopo in Synodo diocesana.

PVNCTVM III.

De interpretatione legis.

Interpretatio nihil aliud est, quam declaratio legis ad illum casum esse, vel non esse extensam. Dupliciter autem hæc fieri potest, vel ab ipso legislatore, vel a viuis doctis. Si fiat a legislatore, quatenus talis est, vocatur interpretatio authentica. Si fiat a viuis doctis, vocatur doctrinalis declaratio, de quibus glossa in l. si de interpretatione. ff. de legib. Syluest. verbo interpretatio m. 1. Tabiena Angel. Saaz. & alij Summis ibi. Decios & Panormit. cap. 1. de postul. prelat. Ut autem cognoscas, quando lex per interpretationem cesset, oportet examinare.

Qui possint legem interpretari, & quo casu interpretatio illis licita sit.

Secundò quæ regula seruandæ sint in interpretatione faciendâ.

Tertio ad quos casus lex extendi, vel coarctari debeat.

§. I.

Qui possint legem interpretari authentice.

- 1 Solus conditor legis, vel illius successor, aut illorum superior potest.
- 2 Proponitur obiectio. Soluitur. Declaratur hæc interpretacionem publicandam esse, sicut & legem.
- 3 An declarationes Cardinalium circa Tridentini decreta vim legis habeant? Proponitur non habere.
- 4 Si publicata sint, vim legis habent.
- 5 Si publicata non sint, tamen si de illis authentice constat, non habent vim legis. Qui consensit.
- 6 Probabilius videtur oppositum.
- 7 Iudiciis inferioribus non licet legem authentice declarare.

1 Respondeo solum conditionem legis aut illius superiorum, & successorem cum interpretari posse: quia solus ille est qui potestatem habet obligandi per illam legem, ac proinde inducendi ex eius declaratione obligationem consistit ex l. fin. Cod. de legibus, ibi leges sicut Imperatori concessum. ff. de leg. interpretari solo signum imperio esse oportet, l. in vltima ff. de prat. si p. l. n. 1. qu. 1. cap. inter alios, de sentent. excommunic. & alius que referuntur a glossa in reg. contra iura de reg. iur. in 6. Azor tom. 1. lib. 5. c. 16. q. 16. Salas de leg. disp. 2. sect. 2. suat lib. 6. c. 1. n. 1.

2 Dices mentem cuiuscunque sibi soli notam esse; ergo solus, qui condidit legem, potest illam certò, & infallibiliter declarare. Ergo non successor, neque eius superior. Hi enim solum illius mentem coniectari possunt.

Respondeo successorem, vt superiorem legislatoris, cum legem aliquam declarat authentice, non tam declarat intentionem personalem primi conditoris, quam sensum, in quo debeat lex deinceps recipi, & obseruari. Et licet huiusmodi sensus forte sit extra mentem primi conditoris, non tollit, quominus dici possit illius legis declaratio, quia in illa lege fundatur. Debet autem hæc declaratio publicari ea solemnitate, qua lex, & alia non erit authentica, neque legis obligationem habeat, sed solum erit declaratio doctrinalis, sicut cuiuslibet alterius viui docti, grauioris tamen auctoritatis, sic Suarez lib. 6. c. 1. n. 3.

Dixi, solum conditorem legis, eius successorem, aut superiorem posse legem interpretari authentice, quia nullus alius in actum superioris habere potest iurisdictionem, sic omnes.

At dubium est, sine aliquibus commissis hæc potestas saltem pro aliquo casu?

Et dubitari potest primò de congregatione Cardinalium designata ad declarandam Concilium. Secundò de iudiciis inferioribus.

3 Circa primum de congregatione Cardinalium extat Bulla 7. Sixti V. edita anno 1588, quæ incipit In mensa. In qua postquam sibi Pontifex referauit potestatem congregandi Concilium, & res fidei definiendas, subiungit. Cardinalibus vero presentibus interpretationi, & executioni Concilij Tridentini, si quando in his, que de morum reformatione, disciplina, ac moderatione, & Ecclesiasticis iudiciis, & alijs, qua humana statuta sunt, dubitatio, aut difficultas emerit, interpretandi facultatem (non tamquam consules) impartimur. Ex quibus verbis constat supradictam congregationem commissam esse hanc facultatem interpretandi leges Concilij Tridentini: illa tamen conditione, vt summus Pontifex consulatur. Hinc ergo oritur dubium, an declarationes huius sanctæ congregationis, quæ passim circulerunt, vim legis habeant, vel solum sint quedam declarationes doctrinales, magni ponderis, & auctoritatis?

Videntur quidem, vt doctrinales habendas esse. Primò, quia raro hæc sancta congregatio Pontificem consulit: vt testatur Salas disp. 2. sect. 2. pag. 566. vbi ait: Illud vix ex declarationibus impressis, & manuscriptis patet, quod congregatio non semper, sed in raro casu, & in grauioribus, & difficultibus dubijs summum Pontificem consulere solet. Si ergo non feruatur conditionem, sub qua potestas declaratoria illi est concessa; non debet conferri eius declaratio vim legis habere. Secundò, quia huiusmodi declarationes sæpe inter se pugnant, vt notauit Suarez tom. 4. in 3. p. disp. 2. n. 6. Ergo nulla est authentica, quæ enim ex illis, est authentica interpretatio: non prior: alia non succederet secunda illi contraria. Non secunda, quia non habent potestatem derogandi legem, sed interpretandi factam. Ergo nulli illarum declarationum est necessariò standum. Tertio, si declarationes huius sanctæ Congregationis vim legis haberent, deberent solemniter publicari, sicut & communiter dicitur de declaratione authentica ipsius legislatoris: et hæc declarationes nec typis mandantur, nec à Pontifice mandantur publicari. Ergo signum est vim legis non fortiri. Quarto, quia multitudine legum, & obligationum viranda est, quoad fieri possit: at si declarationes Cardinalium vim legis haberent, innumere essent leges Ecclesiasticæ, prout innumera sunt responsa huius sanctæ congregationis. Ergo dicendum est solum esse declarationes doctrinales: & ita tenet Sanchez libro 8. de matr. disp. 2. n. 10. circa finem. Valquez idem sententia videtur 1. 2. d. p. 277. cap. vltim. Nauar. relatus à Salas disp. 2. de legibus, sect. 9. numero 4. docet his declarationibus non esse standum.

4 Pro resolutione aduertendum est nos loqui posse de his declarationibus, antequam promulgentur, vel facta illarum promulgatione. Et quidem si aliquæ sint solemniter promulgatæ, nemini esse potest dubium vim legis habere, quia concurrunt in eis omnes conditiones quæ pro legis constitutione sunt requisitæ, scilicet potestas, & promulgatio.

Neque obstat, si dicas potestatem esse datam ad declarationem doctrinalem, non legislativam: vt sentit quidam vir doctissimus tacto nomine relictus ab Emanuel Rodtq. 1. tom. 99. regul. q. 11. art. 2. Quis ad hæc doctrinalem declarationem non indigebat Cardinales potestate concessa. Ergo dicendum est potestatem pro declaratione legislatiua illis datam fuisse. Item eadem congregatio censuit hæc declarationes eam vim habere,

habere, ac si à Romano Pontifice emanasset, prove refert Nicol. Garcia in prefat. ad Lectorem, Salas de legibus, disp. 21, sect. 11, Bonacina disp. 1, quæst. 1, punct. 8, n. 4. Sed si à Pontifice declarationes suarum legum promulgatae sint, vim legis habent in omnium sententia, Ergo etiam hæc declarationes habent, postquam sunt promulgata, Neque aduersus hæc conclusionem obstat superior rationes, quia in his declarationibus, quæ publicantur, præsumi non potest omissionem consilii Pontificis, si necessarium erat. Neque aliqua pugnantia, & contrarietas; nam per subsequentem declarationem tollatur, sicut lex posterior præcedit contraria abrogat præcedentem.

At si publicatae non sint, etiam si authenticè de illis constet, plures Doctores tenent vim legis non habere, sic docet Bonacina disp. 1, quæst. 1, punct. 8, n. 4, et secunda pars. Suarez generaliter loquens de omni declaratione facta à Principe, lib. 6, cap. 3, num. 3, Loeza 1, 2, disp. 18, appendice, circa finem. Salas disp. 2, sect. 9, sine, disp. 10, sect. 9, n. 63, & dispensat. 21, sect. 1, num. 8. & idem iudicat disp. 21, sect. 1, concol. 1, sine.

Mouentur, quia publicatio est de essentia legis, ita vt declaratio Principis, si vim legis habere debeat, indiget publicatione. Ergo etiam hæc declarationes. Quod si obicitur publicationem esse requisitum ad legis constitutionem, non ad illius declarationem, quia declaratio cum ipsa lege à principio inest. Ita sicut, ff. de iure h. s. i.

Respondet prædicti Doctores declarationem claram, & certam in se ipsi legi à principio; non autem declarationem in re dubia, & ambigua, & pro qua sunt variae opinionēs: hæc enim declaratio, vt omnino sequenda sit, publicari debet, si quidem ex publicatione legis non inferatur. Stare enim optimè potest lex cum contraria declaratione. Deinde si obicitur Romanum sequi omnino declarationes Cardinalium, etiam si promulgatae soleant non sint, vt constat ex pluribus declarationibus Romæ, quas referunt Salas illa disp. 21, sect. 12, Emanuel Rodriguez, & Bonacina supra respondent videlicet, quia iudicant maximi ponderis, & autoritatis esse, vt verè sunt, non quia vim legis habeant. Fateor hæc sententiam probabilem esse, siquæ statui posse, dum aliud à Pontifice non deuenit.

Verùm probabilis, & securius censeo hæc declarationes vim legis habere, & asserere in iudicio, & extrâ, cum authenticè de illis constat per breue Pontificis, vel per monitorium auditoris Cameræ, vel per epistolam alicuius Cardinalis suo sigillo munitam, vel per transcriptum authenticum ex registro congregationis parte citata; quia huiusmodi publicatio videtur satis in harum legum declaratione ex vi, & consuetudine. Nam licet ex illa publicatione non statim multis innotescat, postquam in multorum notitiam deuenit, & de se apta est deuenire; quod videtur sufficiens ad obligationem inducendam, sic docent Emanuel illa q. 11, art. 2, Salas alios referens disp. 21, sect. 11, sine, Garcia in prefat. de beneficiis.

7. Circa secundum dubium de iudicibus inferioribus, an illis liceat authenticè declarare leges superioris?

Respondet nullo modo licere declarare, cetero, quod eorum declaratio liget, ac ipsa lex; quia nullibi constat datam illis esse eam potestatem. Bene tamen poterunt secundum veterem Doctorem sensum legem interpretari, & secundum illam interpretationem iudicium ferre, præcipue si Princeps consuli non potest, sic Emanuel q. regul. q. 11, art. 1, Salas disp. 21, sect. 2, & ita de Sylvest. verbo interpretatio, quæst. 1. Adde, in rebus facillimis, & minoribus credendum est inferiores Prælatos habere potestatem declarandi legem, non solum doctrinaliter, sed etiam authenticè; quia aliàs nulla legis obsequantia perfecte introduceretur, si passim recurrendum esset ad Principem. Quapropter Constantinus Imperator Plotiano respicit in l. 1. Cod. de relationib. in Cod. Theodosiano; super patris, quæ iuridica sententia decidi non possunt, nostram debes consilium maiestatem, ne occupationes nostras interrumpas cum litigatoribus, legitimum maneat arbitrium à sententia promouendi, sic Emanuel Rodriguez, & Salas supra. Quod credo habere verum, quando agitur de interesse partium, & necessaria est interpretatio ad decidendam litem; possunt enim tunc Prælati inferiores legem pro vi probabilis videbitur, interpretari, & cogere, vt patet hæc interpretationem sequantur.

§. II.

An cuiuslibet liceat legem doctrinaliter interpretari? Vbi de episcopica.

- 1. Cuiuslibet licet hæc interpretatio.
- 2. Pluribus placet non esse licitum à verbis legis deuicere.
- 3. Vi licet episcopica non solum in casu, in quo obseruantia legis iniqua esset, sed etiam in quo esset sp. s. i.
- 4. Causa in hac interpretatione debet ad minus esse probabilis

5. An, quando prohibetur à lege eius interpretatio, possit fieri hæc doctrinaliter? Proponitur dubitandi ratio.

6. Solum censetur prohibita interpretatio scilicet, & contra mentem legis.

7. Aliquando etiam prohibetur interpretatio typis mandata, & ex professo.

1. **F**erè omnes Doctores conueniunt, cuiuslibet licere hæc interpretationem, si eam faciat iuxta regulas, & sensus Doctorem non proprio cerebro innixus; cum enim lex sepe ambiguitatem in sua significatione contineat, neque legislator de facili consuli potest, necessarium erat, vt Doctores daretur facultas hæc interpretationem faciendi, l. vnie. Cod. de professorib. l. 1. ff. de origine iuris l. 1. ff. si coram petatur, l. si negotium, ff. de privilegiis crediti, & colligitur satis ex cap. 2. de privilegiis, in 6. & ex proemio decret. 6. & Clement. in fine, & alia in locis. Regulas autem, quibus hæc explicatio faciendâ est, postea subiiciemus.

2. Difficultas autem duplex est. Prima, an liceat cuiuslibet contra verba legis hæc interpretationem facere? quod est inquirere, an licitum sit vi episcopica, seu emendatione legis vniuersaliter loquentis ob aliquas speciales circumstantias?

Aliquis videtur non esse licitum à verbis legis deuicere, nisi quando esset iniqua obseruatio, sic videtur tenere D. Thomas 2. 2. quæst. 110, art. 1, & ibi Caietan. Sotos lib. 1, de iustit. quæst. 6. & 8, Corduba 4. 2, p. 6, q. 8. Ratio est, quia episcopica est emendatio legis in eo casu, in quo lex peccat, vt conitat ex Aristotel. communiter recepto, 5. ethic. c. 10. Sed lex non peccat, cum non obligat ad aliquid iniquum. Ergo nequit emendari, nisi quando iniquum esset illi obedire.

3. Nihilominus tenenda est communis sententia, à qua nec D. Thomas dissentit, non solum licitum esse vi episcopica, in casu, quo obedire legi esset iniquum, sed in casu, quo esset nimis graue, & difficile, propter aliquod graue damnum inde resultans; quia iam tunc peccat lex, si ad remita difficilem velit obligare, legum enim Dei suauis est, & onus eius leue. Ergo nunquam leges censentur ita duram obligationem imponere. Optimè interpretari quis potest non habere legislatorem tunc voluntatem obligandi; hæc enim ratio ieiunia Ecclesiastica interpretatur non obligare, si agerent labores; neque præceptum audiendi Missam, si damnum graue honoris, vitæ, aut rei familiaris inde timeat. Sic latè suat. lib. 6, cap. 7, n. 9. & seqq. vbi extendit doctrinam, non solum, quando sequitur graue damnum ex obseruantia legis in rebus acquisitis, sed etiam in acquirendis; quia lucrum cessans iustum, & graue, damno, moraliter loquendo, æquiparatur, vt constat ex l. vnie. C. de sententiis, quæ pro eo, quod inuestit, preferuntur, in fine. Quare si ex obseruantia legis, v. g. festi, amittis occurrentem occasionem magni lucri, ab obseruatione festi cessare poteris; & iuste interpretaris ibi nolle legislatorem obligare.

4. Aduertendum tamen est in hæc interpretatione faciendâ causam excusantem debere esse ad minus probabilem; vel quia probatur Doctores, vel quia firma ratione fulcitur, iuxta dicta de sententia probabilis. Posita autem hæc probabilitate, rectè poteris interpretari illo in casu te obligatum non esse. Maior difficultas est, quando hæc probabilitatem non attingit excusans causa, sed hæres dubius, an casum illum comprehendere voluerit legislator? Cui difficultati dicendum est: si consuli potest superior, non posse contra legis verba facere, quia iam habes remedium deponendi dubium; si verò dubius sis, an poterit superior comprehendere, & verbis legis comprehensus sit, regulariter verbis legis est standum; neque licitum tibi erit interpretari non esse obligationem, quia lex possidet. Sic Salas alios referens disp. 21, sect. 11, n. 35, Vide quæ dicta sunt de dubia conscientia, p. 8. & seq.

5. Secunda difficultas est. Quando per aliquam legem prohibetur eius interpretatio, an liceat tunc Doctores interpretationem doctrinalem facere? Ratio dubitandi est, quia illa prohibitio aliquem effectum habere debet, sed non potest habere alium, nisi hæc interpretationem prohibeat. Ergo hæc censetur prohibita. Minorem probo; quia interpretatio authentica, & necessaria, & quæ vim legis haberet, iam ipso iure, & ratione naturali erat omnibus extra legislatorem prohibita. Interpretatio autem scilicet, & inanis per se ipsam est excusata. Restat ergo, vt solum interpretatio probabilis, & doctrinalis prohiberetur.

6. Respondet, regulariter loquendo, quoties in aliqua lege prohibetur interpretatio, solum prohibere interpretationem scilicet, & quæ est contra mentem legis. Sic docet Salas disp. 21, sect. 2, sine. Saa verb. interpretatio, in vtraque editione, n. 4, quod colligitur ex Trident. sess. 4, decreto de visu sacrorum librorum; vbi prohibetur fieri interpretatio contra eum sensum, quem tenent, & tenet sancta mater Ecclesia, quare si quis præter consensum Patrum, non tamen illi contrarium Scripturam interpretetur, huic prohibitioni non aduersatur, sic Barnes 1. p. q. 1, art. 10, dub. 6, Azot 1. p. lib. 8, cap. 2, quæst. 3, & approbat August. Batbola in remissionib. Concl. illo in loco. Neque obstat hæc

DE
MASTRO
PALAZO
TOM.
II
LIB.

hanc interpretationem per se esse exclusam, ut non possit etiam precepto excludi.

7 Dixi regulariter loquendo solum prohiberi interpretationem fruolam, & contra mentem legislatoris, non quacunque, sed quae typis mandatur, & ex professo fit. Hae enim interpretationes est, quae videtur prohibita à Pio IV. in Bulla confirmatoria Concilii Tridentini: ibi enim praelatis praecipitur, sub poena interdicti ab ingressu Ecclesiae, & reliquis omnibus sub poena excommunicationis latae sententiae, ne commentarios, glossas, annotationes, scholia, vllumve interpretationis genus super ipsius Concilii decretis quoquo modo edere, aut statuerent audeant, etiam praeter maiorem corroboracionem, aut executionis ipsius Concilii. Per quae verba, cum prima facie videatur prohibita quaelibet declaratio supra dicti Concilii; quia illud verbum edere non solum de declaratione typis excusa, sed de qualibet quomodolibet dicta & publicata sumi potest, ut tradit ex aliis Simon Scharidius in lexico iuris, verbo edere; & probat textus in l. 1. §. 1. si quis ex argentiis, §. in vitium, ff. de edend. attamen consuetudine ipsa declaratione typis excusa intelligitur, quae consuetudo verbo in proprietate praesalere debet; & ita tradit Eman. Rodrig. tom. 1. regul. qq. quast. 11. art. 3. Henric. 1. p. summ. lib. 7. de indulg. cap. 19. n. 4. Salas disp. 21. sect. 11. vers. neque obstat. August. Barbosa, in remis. Concilii, sess. 15. cap. 2. de reformat. Reginald. lib. 20. num. 13. sine. Adde neque etiam prohiberi quamlibet interpretationem typis excusam, sed etiam quae ex professo desumitur. Nam si volum, vel alterum Tridentini decretum incidenter interpretari, huius decreti non aduertatis, ut notavit Eman. supra Bonacina disp. 1. q. 1. p. 8. n. 3. sine. Suar. tom. 5. de censuris. disp. 27. sect. 7. n. 12. Salas sect. 11. vers. ad secundum. Illa ergo interpretatio videtur hic tantum prohibita, quae esset quasi glossa, & scholia, & commentaria Concilii, quaeque esset ex professo desumpta, & authenticis scriptis redigenda. tradit Burgos de Paz in proemio legum Thuri, num. 236. pag. mibi 35. column. 4. & sequentibus.

§. III.

Quae regulae servandae sint in legis interpretatione.

- 1 Si de intentione constat, illi standum est.
- 2 Servanda est proprietate verborum.
- 3 Quod est verum, etiam si legislator extra legem dicat, se aliter intelligere.
- 4 Limitant aliqui in lege correctoria, sed nobis non probatur.
- 5 At limitandum est, nisi ex proprietate verborum sequatur absurdum.
- 6 Item nisi reddatur lex inutilis.
- 7 Quae proprietate verborum servanda est? Resolvitur servandam esse naturalem.
- 8 Quod est intelligendum de lege praecipua, & poenali, non de favorabili: haec enim ad concordiam etiam significacionem extenditur.
- 9 Quid si duplicem habet significacionem.
- 10 Intentio legislatoris, & materia legis ex proemio desumitur.
- 11 Interpretatio in lege favorabili extendenda est, in poenali limitanda.
- 12 Quoties de obligatione agitur, stricta interpretatio facienda est.
- 13 Correctio legis vitanda, quoad fieri possit.
- 14 Lex nova debet secundum antiquam interpretari.
- 15 Videnda sunt alia regulae pro legum interpretatione in Doctoribus relatis.

HAec regulae dirigitur ad investigandam mentem, & intentionem legislatoris, nam si de hac constat aliquibus aliis circumstantiis, illa observanda est; quidquid in contrarium verba legis aliud significant: iuxta l. non dubium, C. de legib. vbi dicitur, in legem committi, qui verba legis amplectens, contra legis nititur voluntatem, idem colligitur ex l. sci-re, §. aliud, ff. de excusat. tutor. & ex l. non aliter, ff. de legat. 3. & l. si pater, §. dolo firmis, ff. de legat. 2. & ex cap. humanae aures, 22. quast. 5. cap. secundo requiritur, de appellat. cap. ratio nulla, de prebend. & aliis. Ratio est, quia verba apponuntur ad declarandam mentem, & intentionem profertentis. Ergo si illam mentem non declarant, illis standum non est: sic docet, & late probat Tiraquell. ad l. si unquam, Cod. de reuocand. donum, verbo libertas, num. 45. Azor 1. part. lib. 5. quast. 9. Salas disputat. 21. sect. 3. vers. at si ratio. Bonacina disput. 1. q. 1. punct. 8. à num. 4. Suarez lib. 6. cap. 1. à num. 12. Sanch. lib. 2. disp. 37. n. 3.

2 Prima ergo regula ad mentem legislatoris investigandam, ea est, ut in legis interpretatione seruetur proprietate verborum, & secundum illam proprietatem intelligatur legem

latam esse, sic Suarez illo cap. 1. n. 7. Salas disp. 21. sect. 3. n. 4. Azor 1. p. lib. 5. cap. 16. quast. 9. Bonacina disp. 1. quast. 1. punct. 8. n. 15. Eman. Rodrig. tom. 1. regul. qq. 9. n. 11. ar. 6. vers. tertio regula, & conat ex l. non aliter, ff. de legat. 3. & in l. prospecti, ff. qui, & à quibus, & colligitur satis ex cap. 2. §. sed neque, de translat. Episcop. Ratio est manifesta, quia legislator debet procurare legem claram esse, & distinctam. Ergo debet uti verbis in significacione propria, alias nihil firmum stabiliat, sed omnia essent caulationibus subiecta.

3 Quod adeo verum est, ut etiam si legislator extra legem dicat se aliter intelligere, quam ipsa verba sonant, non obligatur eius interpretationi stare, quia duplici ex capite obligari possemus; vel quia illa interpretatio est declaratio clara mentis habitae à legislatore, cum legem tulit; vel quia est ipsius legislatoris. Non primum, quia manifestum est non esse ipsius declarationem, siquidem ad improprium significacionem recurret, & non est praesumendum legislatorum improprie fuisse loquutum, cum legem tulit, ac proinde neque illam interpretationem imbitam esse in lege: si autem in lege imbita non fuit, ad illam modò extendi non potest; quia lex extendi non potest ad casum, qui à principio à lege non fuit comprehensus, ut optime docet Anton. cap. post translationem, de renunciat. n. 34. & ibi Abbas in 2. lectura, num. 17. Sanch. lib. 2. de matr. disp. 37. num. 3, quia si extendere de nouo, iam esset noua lex, & nouum praecipuum. Ergo illa declaratio, quatenus est declaratio mentis habitae, non obligat. Item quod ex verbis non venit intelligendum, neque ex mente proueniente creditur, l. Labeo, §. id Tubero, ff. de subleat. legat. Neque etiam quatenus est facta ab ipso legislatore; quia dum ipse legislator non promulgat suam declarationem, & per illam intendit obligationem inducere, solum h. c. habet ut quidam specialis Doctor, cuius opinionem, & sensum sequi non tenemur, cum rationes firmatae sunt in contrarium, sic docent Salas disp. 21. sect. 13. punct. 31. Sà verb. lex, n. 25. & 26. Bonac. disp. 1. quast. 1. part. 8. num. 16. Qui omnes testantur ea de causa Hostiens. & alios Doctores recessisse à declaratione facta ab Innocent. I V. super constitutione à se antea edita.

4 Limitant tamen supradictam doctrinam aliqui Doctores in lege correctoria; in hac enim dicunt impropria esse verba, & recedendum à communi illorum significacione, ut iuris correctio vitetur: sic docent Abbas cap. cum olim, sine, de sentent. & re iudic. Felin. c. non potest, eodem tit. num. 8. vers. limita dupliciter, Anton. cap. cum dilectus, n. 15. & ibi Imola n. 12. de consuetud. Alexand. consil. 85. num. 12. lib. 4. Mieres de maioratibus, 1. part. quast. 1. num. 74. Gozad. cons. 43. n. 2. Berolius cap. quoniam, num. 31. de iure patronat. Guiter. lib. 33. pract. q. 15. n. 34.

Hae tamen limitatio absolute sumpta mihi non probatur, quia ratio supradicta aequè in omnibus legibus militat, scilicet debet profiri per verba in communi acceptatione sumpta, ne aequiuocacionibus, & fallaciis exposita sit. Quapropter si in aliquo sensu proprio verba explicari possunt, quo legis correctio vitetur, etiam si ille sensus non sit ita proprius, ille retinendus erit, Quod abundè constat ex cap. cum olim, de re iudic. in fine, vbi ad electionem requiritur et concordia eligentium, & tamen si maior pars in vnum conuenierit, censentur omnes concorditer conuenire, ne communi iuri fiat derogatio, ut tradit ibi glossa, & Panorm. Suar. lib. 6. c. 1. n. 18. Salas disp. 21. sect. 6. n. 16. quia illa in iure vocatur concordia: recurre autem ad sensum improprium, nunquam licet sine manifesta ratione, ut iam dicam.

5 Secundo limitant, nisi ex proprietate verborum sequeretur aliqua absurditas, vel iniquitas in legislatore; tunc enim verba impropria sunt, vel vitentur iniquitas. Placet haec limitatio, quia cum lex debeat esse iusta, non debet praesumere voluisse legislatorem iniustitiam committere in illa ferenda: colligitur ex l. nulla iuris ratio, ff. de legib. & l. 1. §. 19. eodem tit. & tradunt Azor lib. 5. cap. 16. quast. 9. Salas disp. 21. sect. 3. num. 4. vers. at si Suarez lib. 6. cap. 1. numer. 17. Eman. Sà verbo interpretatio, num. 1. Bonacina disp. 1. quast. 1. punct. 8. num. 14.

6 Tertio limitant, nisi ex proprietate verborum redderetur lex inutilis, tunc enim ad impropria posse recurrì, sic Nauarr. cap. 27. n. 51. Couarr. 3. variarum, cap. 3. num. 9. Felin. in cap. translatio, de consuetud. n. 14. Suarez lib. 6. cap. 1. num. 7. Malcard. de probat. conclus. 596. num. 2. Sarmiento lib. 1. sect. 1. cap. 12. num. 7. Tiraquell. in Leonubial. glossa 5. n. 15. & alij apud ipsos. Et probatur ex cap. si ciuitas de sentent. excommuni. in 6. vbi ne sententia interdicti illuforia reddatur, extenditur ad suburbia, & in l. 4. ad Macedoniam, vbi ratione mutui filij familias excusatur ab obligatione: extenditur hoc privilegium ad venditionem pecunia credita, sub nomine testamenti etiam codicillis intelligitur, ne fiat illuforia dispositio, sic glossa cap. vlt. de resuris in 6. Verum si rectè pendatur, haec non est limitatio conclusio: non enim verba impropria sunt, sed reuera propria illorum significacione extenditur lex ad ea, quae sunt omnino connexa, suburbia enim est accessorium ciuitati, & ea de causa interdicta ciuitati, interdiciuntur suburbia.

bita, sicut interdicta Ecclesia, & ceterum interdictum, quia est accessorium & lex loquens de testamentis, debet ad codicillum extendi; quia est accessorius, seu illius complementum, Item venditio pecunia credita est proprie mutuum, Quid mirum si nomine mutui comprehendatur in dispositione favorabilis.

7 Sed inquires, quare proprietates verborum servanda sit, naturalis, an civilis? Naturalis voco, quae ex communi hominum acceptatione habetur. Civilis, quae ex sola fictione iuris, & per quandam quasi translationem, Exemplis res declaratur. Nomen mortis ex communi hominum acceptatione mortis naturalis est accommodatum; at fictione iuris, & per quandam quasi analogiam, & translationem, professioni religiosorum, & exilio attribuitur. Item nomen filius de naturali dictum est: ac iuris beneficio de illo, qui privilegio Principis est adoptatus. Item nobilitas attribuitur illi, qui ex iure sanguinis talis est: per translationem autem accommodatur ei, qui ex Principis beneficio factus est.

Respondit ergo: per se loquendo servanda est proprietates verborum naturalis, seu quae communi hominum acceptatione, & vti habetur; & iuxta illam lex intelligenda est: quia analogum absolute sumptum ita pro famulorum, & principiorum significatur. Colligit manifestè ex l. vlt. m. c. de his qui veniant aditus, vbi legitima, & perfecta aetas de naturali intelligitur, non de illa, quae beneficio Principis obinetur. Idem sumitur ex cap. susceptum, de rescriptis, in 6. & tradit ibi glossa: & Titularibus exortans, in l. si unquam. Codic. de reuocandis donat. verbo susceptis, num. 17. Martens, lib. 5. tit. l. 8. §. 1. §. 2. sine n. 15. vbi probat leges de filiis loquentes ad legitimorum referri.

8 Haec doctrina habet verum in lege praecipiente, & periculi: at in lege favorabili non solum proprietates verborum, communis, sed etiam civilis solet attendi, & secundam viamque proprietatem lex extenditur. Quia ratio favoris perit, vt extendatur lex, quantum fieri possit servata proprietate verborum, Haec enim ratione sub nomine filij in his dispositionibus venit adoptivus, & sub nomine legitimi l. gremiatu. sic Suar. lib. 6. cap. 2. n. 6. Bonac. disp. 1. quaest. 1. p. 8. n. 9. & seq. Menoch. lib. 4. praesumpt. §. 9. n. 36. & seq. vbi id variis limitationibus, & ampliationibus confirmat, & pluribus Doctoribus erorat. Adhaerent tamen cum Eman. Rodrig. tom. 1. reg. 99. §. 11. art. 6. reg. 12. verba legis esse intelligenda secundam subiectam materiam; cap. intelligencia, de verbor. signific. Exemplum desumit ex Bulla Clement. VII. qua de creuitur informationes illorum, qui in religionem debent ingredi, esse faciendas à 4. Parribus ex antiquioribus Conuentus, & Notario: nomine autem Notarii non regus, nec Apostolicus, sed electus à provinciali, vel generali est intelligendus.

9 Quod si verba duplicem significationem, propriam, & vitalem habeant, & lex sit favorabilis, & vtiq; possit accommodari, in vtraque est intelligenda: quia id petit favor: at si vitalem sensum tenere non possit, vel sic lex praecipiente, correctoria, vel poenalis: tunc in casu dubio legis materia spectanda est, & benignior sensus amplectendus. Bart. in l. omnes populi, ff. de iustit. & iure, n. 58. Sa communiter receptus verbo interpretatio, Salas disp. 21. sect. 3. octava regula; & traditur in l. benignior ff. de legib. & videtur constare ex reg. 68. ff. de reg. iur. ibi, quoties idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum accipitur, quae rei gerenda aptior est. Semper tamen vsus loquendi communis est praefereendus propriae verborum significationi, eo quod semper praesumatur legislator iuxta communem intellectum verba proferre; & quia lex est communis omnibus, & omnibus proponitur obsequenda; ac proinde debet proponi verbis communi vti accommodatis, sic Eman. Sa verbo interpretatio, n. 15. Salas disp. 21. sect. 3. vers. prima regula, Sanch. lib. 6. disp. 24. §. 3. Azor. lib. 5. cap. 16. quest. 6. & constat ex l. librorum, §. quod tamen Cassius, ff. de legat. 3. & ex cap. cum dilectus, de consuetud. Ex quo fit, si consuetudo declararet, in quo sensu verba sunt acceptanda, illi necessario est standum; quia consuetudo est optima legum interpret. l. si de interpretatione, ff. de legib. & l. in obscuris, ff. de reg. iuris, & cap. cum dilectus, de consuetud. sic Azor supra. Salas, vers. vnde decima.

10 Materia autem legis, & praecipiti & consequenter intentio legislatoris ex nullo alio ita effeclate colligi potest, quam ex proximo, & initio legis: sed enim ibi apponitur finis, & causa, ob quam lex ferretur, & ad aliud referens Tiraquel. tract. cessante causa, l. vlt. m. c. num. 67. Burgoz. de Paz conf. 32. n. 6. Mol. lib. 1. de rimoz cap. 1. n. 3. §. 4. & cap. 12. n. 18. Cuncter. 3. pract. §. 1. n. 60. & 91. Salas disp. 21. sect. 3. vers. tertia regula Suar. lib. 6. cap. 1. n. 11. Thom. Sanch. alib. 2. disp. 37. n. 3. in medio. Emanuel Rodrig. tom. 1. reg. 99. §. 11. art. 6. vers. prima regula, & alij apud ipsos; & constat ex l. regula, circa finem, ff. de iuris, & facti igno. & l. fin. ff. de testamentaria tutela, & ibi Bart. & alij.

11 Secunda regula esse potest, quam tradit Franucl Sa verbo interpretatio, n. 1. & ferè ab omnibus Doctoribus recipitur Interpretatio (inquit) in poenis, faciendae est mitior, in fauo-

rabilibus amplianda, in dubio faciendae, vt potius valeat res, quam percat. T triplicem partem habet huiusmodi regula, Prima est in poenis esse faciendam mitiorem interpretationem, & est decisio textus in cap. panis, de regul. iur. in 6. l. penult. ff. de panis. Secunda pars, scilicet in favorabilibus latam esse interpretationem faciendam; constat ex reg. iuris, Odiā restringi, & fauores conueni ampliari, l. in testamentis, ff. de reg. iuris, & tradit glossa communiter recepta l. fin. ff. de constitution. princip. Tertia pars, vt in dubio pro valore actus interpretatio faciendae sit. Quia nemo praesumendus est iniuriter operari, ex l. 3. ff. de milit. testamento, l. quoties, l. 2. ff. de robis dubis, l. quoties, de verbor. obligat. & tradit Menoch. de praesumpt. lib. 6. c. 10. ra praesumpt. 5. Sanch. lib. 1. disp. 38. num. 4. & lib. 3. disp. 35. num. 19.

12 Tertia regula est similis praecedenti, quamque tradit Eman. num. 2, scilicet vbi tractatur de obligatione, strictam esse interpretationem adhibendam, cap. 1. de iur. iurando in 6. l. quidquid adstringendi, ff. de verb. oblig. est enim obligatio res odiosa, ac proinde restringenda, quoad fieri possit: quapropter in contractibus iuxta minimam obligationem est interpretatio faciendae l. semper in stipulationibus, ff. de reg. iuris. Ex eadem regula nascitur reo potius in iudiciis fauendum esse, quam auctori; & possessori, quam petitori, §. commodum, in sit. de interdictis, l. fin. Cod. de probationib. Et ratio est, quia non est inducenda obligatio sine manifesta ratione: sic docent Salas disp. 21. sect. 3. vers. octava regula, Sanch. lib. 1. disp. 9. n. 11.

13 Quarta lex nunquam censetur derogata alia lege, nisi lex derogans priori sit omnino contraria; quia correctio legis vitanda est, quoad fieri potest, ex l. praecipimus, Cod. de appellat. Quocirca si lex prior sit specialis pro aliquo casu, & posterior generaliter loquatur, non est censenda correctio prior, sed potius posterior limitari priori, nisi expresse verbis posterior priori contradicat, argum. cap. cum expediat, de elect. in 6. & si quando, C. de inofficiis, testament. l. sed & posteriore, ff. de legibus, Anton. Gabriel. 2. tom. comment. lib. 10. verbo lex, fol. 50. colum. 2. Azueid. lib. 5. recapitul. tit. 4. l. 1. num. 12. & ibi Matienzo glossa 2. n. 11. & 12. Sanchez lib. 2. de matrim. disp. 14. n. 6. Salas disp. 21. sect. 6. n. 16. Rebellus lib. 1. de obligat. in sit. q. 6. sect. 5. Quae doctrina adeo vera est, vt etiam posterior lex habeat clausulam, Non obstante, ex illa non intelligatur prior derogata, nisi quatenus posteriori est contraria quare si per aliquam limitationem, vel distinctionem possit prior lex specialis sustineri, retinenda est, sic Sanchez supra. cum gloss. Authent. de successio. ab intestato, circa princip. verbo vacantibus, Bart. super extravaag. ad reprimendam, §. non obstantibus num. 6. & l. sciendum, verbo non compelli, ff. qui satisfare cogantur, h. 2. & ibi Laf. n. 4. & in l. 1. n. 9. ff. solutio matrim. Nunquam tamen per legem generalem constitutiones speciales & consue. udines prouinciarum censetur derogata, quia cum haec constitutiones ad factum pertineant, illarum ignorantia in legislatore supremo praesumitur, ex c. 1. de constitutionib. in 6. & notauit Salas illa disp. 21. sect. 6. & est omnium.

14 Quinta regula esse potest, vt semper lex non debeat secundum antiquam interpretari, ex l. non est nouum, & l. sed & posteriores, ff. de legibus, l. 1. §. lex Falcatia, ff. ad legem Falcatia, vbi Alexand. n. 7. & gloss. notabilis in l. sciendum in glossa 1. ff. qui satisfare cogantur, & tradit Menoch. casu 499. n. 22. & centur. 6. casu 502. n. 67. vers. & quidem hac opinio, Quod adeo verum est, vt licet antiquiores leges abrogatae sint, iuxta illas nouae sunt explicandae: vt notauit ex Bart. & Ludouic. Goh. Bargas de Paz l. 1. Tauri, n. 570. Sanch. lib. 2. de matrim. disp. 24. n. 6. Rursus, quoties lex vna venit ad interpretationem alterius, recipit omnes limitationes, restrictiones, ac extensiones, quas recipit lex interpretata, vt deciditur authent. de filiis ante dotali instrum. natis, collat. 3. ibi cum omnibus manifestum sit oportere ea, quae adiecta sunt per interpretationem in illa valore in quibus & interpretatis legibus sit locus, vbi glossa aduertit esse mirabile verbum, Idem colligitur ex l. nihil, ff. de coniungendis cum emancipato liberis, & ibi Bart. Ludouic. Roman. conf. 345. n. 18. & seq. Socin. conf. 187. & 188. n. 4. lib. 2. Matienzo, alios plures referens lib. 5. tit. 4. l. 2. §. 1. n. 6. & 10.

15 Aliae regulae assignantur à Doctoribus, pro legum explicatione, quas videre potes in Saas illa sect. 3. & seq. & Azor illo cap. 16. & quaest. 9. sed ad supradictas facile possunt reduci. Omitto explicationem aliquarum dictionum, quae diuulgatae, vel copulatae numerantur, quia perfectus earum sensus ex subiecta materia, & ex modo dicendi, & vsu colligendus est; saepe enim diuulgatae pro copulatae iua sumitur, vt constat ex l. ita saepe, ff. de verb. signific. Videtur tamen posse Azor cap. 17. & 18. & Salas disp. 21. sect. 3. vbi de his late agunt. Votum tamen placet aduertere cum his Doctoribus, & Bonacina disp. 1. quaest. 1. punct. 8. in fine, particulam seu, & sine, copulatiue accipi, cum apponitur post aliquid vniuersali-ter, & pluraliter dictum; distinctiue verò cum apponitur post aliquid singulariter dictum.

DE
ASTR
DALAC
ROM
LIVE

§. IV.

§. IV.

An lex extendatur ad casum sub lata verborum forma non comprehensum, ob similitudinem, vel identitatem rationis.

- 1 Explicatur questio.
- 2 Negatiue respondetur legem nunquam non extendi ad casum sub lata verborum forma comprehensum.
- 3 In legibus irritatoriis, & penalibus non datur extensio ad casum non comprehensum.
- 4 In legibus correctoriis non datur extensio.
- 5 Corrigens unum ex æquiparatis aliud corrigere censetur.
- 6 In legibus exorbitantibus non datur extensio.
- 7 Neque etiam in favorabilibus est admittenda extensio.
- 8 Limitandum est: nisi in iustis, vel absurdum sequatur.
- 9 Dispositum in uno correlativo, censetur in alio dispositum.
- 10 Idem in æquiparatis.
- 11 Idem in coextensio.
- 12 Idem in mensuratione, & mensurato.
- 13 Sæpe lex casum nominat specialem exempli, & demonstrationis causa.
- 14 Tamen si lex non extendatur ad casum similem, at index in iudicando pro illo debet sententiam ferre, si aliqua alia lege non fuerit decisum.

Statim perplexa est hæc questio. Vt autem in illa distincte procedamus, oportet aduertere communem illam distinctionem rationis similis, vel identice: Stat enim optimè in dispositione aliqua non militare eandem rationem omnino, sed solum similem, vel maiorem; aliquando vero eandem omnino rationem militare: sæpe tamen similis ratio cum identice confunditur, & difficillimum est illas distingueri, si est perfecta similitudo. Exemplum ergo similis rationis, & identice defectum potest ex cap. quia in insulis, de regularib. vbi ad professionem prohibetur in insulis admitti monachus, qui 18. annum non habuerit, & redditur ibi ratio quia ibi est dura congregatio, quæ ratio in aliis regularibus ibi existentibus militat: at si alibi existant, etiam duriores vitam degant, non militat eadem ratio, sed similis, vel maior. Aliud exemplum defectum potest ex Clement. 1. de elect. vbi cauetur, ne eligatur in Abbatem, vel Prælatum contentus religiosus alterius religionis, vel habitus: & redditur ibi ratio, eam rationi non congruat, ut homines disparis professionis, vel habitus simul in eisdem monasteriis socientur. Quæ ratio eadem est in monasteriis monachialium, vt ibi notat glossa, similis est, ne religiosus in Episcopum faceratis, vel regularis Ecclesie eligatur, quia etiam tunc homines disparis professionis in eadem Ecclesia sociantur. Item eadem, vel similis ratio est, ne eligatur religiosus alterius religionis in socium, quia socius etiam cum aliis sociatur.

2 Dicendum ergo est ob solam similitudinem, vel identitatem rationis nunquam legem esse extendendam ad alium casum, qui sub lata verborum forma non fuerit comprehensus. Hæc conclusio sub his verbis à patre asseritur; quia regulariter dicunt Doctores, ob similitudinem, vel identitatem rationis legem extendi: at subiungunt tamen limitationes huic generali doctrinæ, vt potius censeant pro generali regula ponendum esse ex similitudine, vel identitate rationis præcisè, non esse legem extendendam: sicut nec eam extendit Suarez lib. 6. cap. 3. à num. 4. & meo iudicio, satis probatur ex supra dicta Clement. de elect. vbi estio similis, vel potius eadem ratio procederet, ne religiosus in Episcopum cathedralis, vel regularis Ecclesie eligeretur, ac procedebat, ne eligeretur in Abbatem monasterij aduersæ professionis: nihilominus electio Episcopatus permittitur; non tamen prælatuæ regularis. Deinde ratio prohibendi electionem religiosi diuersi habitus, & professionis in Prælatum, procedit in quolibet religioso diuersæ professionis, si velit vivere in conuentu alieno: & tamen hoc non prohibetur, vt constat ex glossa in supra dict. cap. Ergo esse eandem, vel similem rationem in vno, ac alio casu, non arguit vtumque prohiberi, quando solus vnus exprimitur. Et ratione probatur; quia ratio legis non est lex: ergo etiam si in alio casu eadem ratio sit, adhuc non inferitur esse de illo legem, quia optimè potest legislator de vno disponere, & non de alio, vel quia non vult, vel quia non expedit omnia simul prohibere, neque omnia omittere, etiam si in illis eadem ratio sit. Et confirmo. Obligatio legis non potest, nisi legislator voluntatem obligandi manifestet: at hanc voluntatem non manifestat, qui sub lata verborum forma legis casum non comprehendit. Ergo circa huiusmodi casum nulla est obligatio legis.

Dices, ex ratione finali legis, quæ pro illo casu eadem est, sufficienter eius voluntatem manifestari; quia legislatoris voluntas rationalis est, & in ratione fundata. Ergo manifestata ratione manifestatur voluntas.

Respondedo ex ratione finali legis manifestari sufficienter

voluntatem legislatoris in illo casu, de quo verba legis procedunt: at de aliis casibus, ad quos verba non se extendunt, non sufficienter manifestari voluntatem legislatoris, voluisse illos comprehendere; quia itare optimè potest assumpsisse illam rationem pro decisione vnus casus; & non pro alio. Neque inde inferitur non esse eius voluntatem rationabilem, quia ad hoc vt sit rationalis, solum requiritur, quod in ratione fundetur; fundatur autem in ratione, etiam si non disponat de omnibus, ad quæ ratio illa extendi potest, tum quia illa extensio fortè non expedit, tum quia potest esse aliqua superior ratio nobis ignota, mouens Principem, vt in vno casu, & non in alio disponat: & ita est præsumendum; quia semper præsumi debet legislator prudenter operari.

3 Inferitur primò. Ex supra dicta conclusione, in legibus penalibus irritatoriis, & odiosis non dari extensionem ad casum in lege non comprehensum ob similitudinem, vel identitatem rationis. Et primò, quod pena non extendatur de vno casu ad alium, est omnium Doctorem, quos statim referam. Quod autem lex penalis ea parte, quæ est directiua, & obligatiua, non extendatur, sic probò: tum quia odia debent restringi, tum quia sicut legislator liberum fuit casum sub hac pena prohibere, quia poterat prohibitionem facere, sub alia pena, vel sub nulla: ita liberum est hunc casum, & non alium comprehendere; ideo enim in penis non datur extensio, quia penæ pendet præcipue à voluntate imponentis: sed etiam obligatiua ad hunc casum, & non ad alium pendet præcipue ex voluntate legislatoris. Ergo eadem ratio est, ne detur in illis extensio. Adde. Si lex penalis quoad vim directiuam ad casum similem extendatur, & pena, quæ est accessoria legi, debet extendi. Ergo cum pena non extendatur, neque obligatio extendenda est: sic glossa in cap. in penis, 49. de regul. iur. in 6. Castro lib. 1. de lege penali, cap. 7. docum. 3. noster Molina, traht. 2. de iust. disp. 176. §. quarto. Sanchez lib. 10. de matrim. disp. 4. n. 3. circa med. Eman. Rodrig. 1. tom. 99. regul. q. 1. art. 6. reg. 14. Suarez tom. 3. de Eucharij, q. 67. art. 8. in comment. §. matius vero dubium est, & lib. 6. de legibus, cap. 3. num. 5. Salas disp. 2. §. 5. sub n. 11. Nauarr. pluitibus exornat in cap. pena, de penit. dist. 1. à num. 1.

4 Inferitur secundo in legibus correctoriis non dari extensionem ex vno casu ad alium ubi lege non comprehensum ob similitudinem rationis, quia correctio legum est odiosa. Ergo quantum fieri potest vitanda est, ex præcipuum, Cod. de appellat. Ergo non est extendenda ex vno casu ad alium: sic glossa auctenti, quas actiones, Cod. de sacrosanct. Eccle. l. 1. n. 22. ante fin. dicens esse receptam. Barr. num. 8. & 9. Barbosa alios referens l. si constante, 25. ff. solut. matrim. n. 101. vers. verba principalis conclusio, pag. 561. vbi varias limitationes, & ampliationes ponit Suarez lib. 6. cap. 3. n. 4. Salas disp. 2. §. 5. vers. verba.

5 Sed quid si lex correctoria corrigat vnum ex æquiparatis iure antiquo, extenditur ne ad aliud æquiparatum.

Respondedo affirmatiue, si æquiparata sunt ob eandem propriam rationem, quia tunc non datur extensio in lege ex vno casu ad alium, sed potius dispositio vnus alium ad se trahit ob connexionem, & æquiparationem, quam habet à iure, sic Barr. committit receptus in l. 2. de legat. l. & late Euerard. in centur. legatib. in loco à ratione legis, n. 72. Menoch. cent. 6. casu 502. n. 36. late probat Barbosa l. si constante, ff. soluto matrim. n. 104. & seq. Matienz. l. 6. tit. 6. gloss. 1. num. 6. At si æquiparata non sint ob eandem rationem, sed ob diuersam, lex correctoria vnus ex æquiparatis aliud non corrigat. Exemplum est manifestum in l. fin. C. de sacrosanct. Eccle. vbi Ecclesia, & ciuitas æquiparantur in præscriptione, ne scilicet aduersus illas præscribi possit minori tempore, quam centenario. Attamen in auctenti, quas actiones, eodem tit. corrigitur hoc priuilegium Ecclesiarum, & solum Romanæ Ecclesie permittitur illo tit. Ex qua correctione non sequitur correctum esse priuilegium ciuitatibus concessum; quia esto Ecclesia, & ciuitas fuerint illa lege finali æquiparata in præscriptione; non tamen sub eadem ratione: Ecclesie enim fuit illud priuilegium concessum fauore religionis, ciuitatibus autem propter ius publicum, sic glossa recepta in supra dict. auct. Tiraquell. l. si vnquam, verbo libertatis, n. 45. ad fin. Cod. de reuocand. donation. Barbosa l. si constante, 25. ff. soluto matrim. n. 105. pag. 564. Salas disp. 2. §. 5. circa finem.

6 Inferitur tercio, in legibus exorbitantibus non dari extensionem ob similitudinem, vel identitatem rationis. Legem exorbitantem vgo eam, quæ detur à iure communi ob aliquem specialem fauorem alicui persone, vel personis factum: vt rectè expendit Barbosa in l. si constante 25. in princ. ff. soluto matrim. num. 92. Hæc ergo leges affirmo non extendi ad casus similes, tum quia hæc leges assimilantur dispensationibus, & priuilegiis: priuilegia autem, & dispensationes non recipiunt extensionem, l. quod verò, ff. de legib. & cap. sande, de priuileg. Ergo neque hæc leges. Tum etiam, quia ea, quæ à iure communi exorbitant, non sunt in consequentiam trahenda, ex regula vulgari iuris: sic tradit, & etudè probat Barbosa supra dicto loco, sub num. 96. Salas §. 5. n. 14. Rebell. 1. part. de oblig. iustit. q. 6. §. 4.

sec. 4. Quocirca esse possit pater imperare occidere filium in adultario deprehensam, l. parria, 20. ff. ad leg. Jul. de adulter. non tamen aao id est permittitur, etiam si eadem, vel similis ratio videatur sic Barboza, Salas, & alij supra.

Limitant autem hoc corollarium Salas & Barboza supra. cum Titius, l. si unquam, verb. libertis, n. 61. & alij, ne intelligatur in materia favorabilis, & proinde hac enim dicunt, si in se favorabilis sit, recipere extensionem. Quod intelligendum est, si sub verbis late sumptis comprehendere potest; secus si extra illorum latam significationem sit, sic Barboza alios referens n. 100. Salas sect. 3. circa fin. & probat ex l. filium, habeo ff. ad Maced. Priuilegium enim concessum filio familiae, ne creditoribus ex maturo obligetur, extenditur ad nepotes, quia nepos sub appellatione filij comprehendere potest.

7 Inferat quarto. Etiam in legibus favorabilibus non esse admittendam extensionem de casu ad casum, qui sub lata verborum forma non fuerit comprehensus a lege. sic docet Suarez illo cap. 3. num. 9. Bonacina disp. 1. quaest. 1. punct. 8. n. 26. Et ratio mo iudicio est efficax, quia si verba legis casum illum non comprehendunt, nec lex comprehendere censetur; quia lex verbis exprimitur: Ergo si fiat extensio, ab homine est, & non a lege: vt ponderat Anton, cap. fin. num. 58. ver. si dicitur, de consuetud. Dominici, cap. 1. num. 9. post. princ. de interpretat. in 6. Item quod ex verbis non prouenit, neque ex mente creditur prouenire. l. Labeo, §. idem Tuberosi ff. de iust. leg. l. non aliter, ff. de legatis 3. Ergo nunquam extra verba debet fieri extensio sine manifesta ratione.

8 Limitanda tamen est supradicta doctrina cum suis illationibus, vt intelligatur, quando nulla iniquitas, vel absurditas sequatur ex eo, quod non extendatur lex ad casum sublata verborum forma non comprehensum. Nam si aliquid ex his sequitur, tunc affirmandum est legem comprehendere illum casum, quia vt viterius iniquitas, & imprudentia in legislatore verba legis, si opus fuerit, sunt impropria, ergo multo magis extendenda. Neque illa est impropria extensio legis, quasi a principio casum non comprehendens, verum enim a principio casum illum comprehendebat lex, vel ex ratione expressa in lege, vel ex verbis in lata significatione sumptis vel ex alia circumstantia. Per quam limitationem satis communi sententiae affirmanti legem extendi, ad casum, in quo est eadem ratio; habet enim verum non solum in lege favorabilis, sed in poenali, odiosa, & correctoria, si ex negata extensione arguar legem in iustitiam, vel imprudentiam; secus vero si nulla iniquitas, vel imprudentia sequatur. Quod vt clarius constet, placet discurrere per casus communiores, in quibus Doctores extensionem admittunt ex identitate rationis, qui si bene perpendantur, non tam comprehenduntur sub lege ob identitatem rationis, quam ob veram significationem verborum, vel ob connexionem inter se.

9 Primus casus esse potest de correlatiuis, quatenus tales sunt dispositum enim in vno correlatiuo, censetur esse dispositum in alio ex l. fin. C. de iudicia viduitate, l. fin. ff. de accep. l. 1. C. de excep. lib. 1. & probat late Buetad. loco de correlatiuis, n. 8. Sanchez lib. 1. disp. 5. num. 1. Et lib. 9. disp. 1. n. 16. Suarez lib. 6. cap. 7. Salas disp. 2. sect. 5. num. 12. ver. tertia regula. Nauarr. cap. 7. de poenitent. distinct. 1. num. 5. Ex mpls manifestatur ob adultrium enim vxoris eximitur maritus ab obligatione reddendi debitum, similiter etiam & vxor ob adultrium maritalis esse lex iniusta. Item ob absentiam sponsi sine licentia sponsae dissoluitur sponsalia, C. de illis de sponsalib. qui extorsit etiam non loquatur de sponsa, ad illam debet extendi per casu abesse, vt recte Sanchez supra, & probat l. 7. tit. 1. p. 4. Item statutum determinans, vt maritus succedat in bonis vxoris, debet extendi, vt vxor succedat in bonis mariti, alijs iniuste procederet, sic Salas supra cum Bald. l. liberorum, ff. de his, qui nos infam. Ecce qua ratione non tam ob identitatem rationis, quam ob feruendam aequalitatem, & iustitiam lex lata pro vno correlatiuo aliud comprehendit.

10 Secundus casus esse potest de equiparatis, dispositum enim in vno, in alio censetur dispositum: videlicet in ea re, in qua sunt equiparati, secundum gloss. & Bart. in l. quod verbum, ff. de legib. Et l. si quis seruo, C. de iuris, & ibi Angel. Salas disp. 2. 1. sect. 3. n. 1. Nauarr. cap. poena de poenitent. distinct. 1. n. 6. Et l. 4. Salas lib. 6. cap. 9. & alij apud ipsos. Quapropter cum Falcidia & Trebellianica equiparentur in iure, l. Marcellus, §. quod autem, ff. ad Trebell. efficiuntur dispositum in Falcidia, ceteri dispositum in Trebellianica; vt multis probat, & exorag Martiaz. lib. 5. recopil. tit. 4. l. 1. gloss. 19. num. 12. Idem est de electione, postulatione, prouisione, & prelatione quae in iure parificantur, & dispositum in vno, in alio censetur dispositum ob connexionem earum, ex gloss. in cap. 3. postquam, in verbo prouiso de elec. lib. 6. in Clement. 1. verbo sacerdotium, de off. vicar. Nauarr. n. 11.

11 Tertius casus esse potest de connexis, dispositum enim in vno, in alio coeleatur dispositum: connexio tamen potest esse ex iure, vel ex consuetudine, quomodo cumque sit dispositum in vno, in alio est dispositum docet Sanchez lib. 7. disp. 20. num. 1. Idem est de contentis dispositum in continente, cen-

tur dispositum de contento. Qua ratione constitutio loquens de vicatio Episcopi, extenditur ad vicatium Capitali Sede vacante, quia est contentum sub illo. Et constitutio disponens de gradibus consanguinitatis, censetur de publica honestate, & affinitate disponere: & dispositum in diaconatu, censetur in subdiaconatu dispositum. Et statutum excludens filiam a successione excludit neprem, quae sub nomine filiae late sumptis comprehenditur, ex l. secundum liberorum ff. de verb. signific. & tradit Suarez supra, cap. 4. num. 8. Nauarr. cap. poena, de poen. disp. 1. num. 11. 12. 13. Et 20.

12 Ad idem est de mensurante, & mensurato dispositum enim in mensurante, censetur in mensurato dispositum, sic Dominici, c. 1. n. 9. fallent. 5. de temporib. ordin. in 6. ibi Franch. nu. 8. limit. 9. Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 10. n. 10. vbi exemplo cogitationis spiritualis confirmat. Inquit enim. Quia impedimentum hoc restrictum est per Trident. sess. 24. cap. 1. ad 1. gradum, quando oritur ex Baptismo, restrictum censetur, quando oritur ex catechismo. Aliud exemplum adducit Salas disputat. 2. sect. 5. ver. quinta regula, ex Re bello de obligat. ius. q. 6. sect. 4. Tutela legitima commentatur successione ab incestu. Vnde si per statutum agnati praefertantur cognatis in successione, praefertuntur in tutela, Bart. l. 1. ff. de legiti. tutel. a. Item si lege permittitur sit loca donata certam quantitatem sine insinuatione, & postea detur ei facultas donandi Ecclesiae duplo maior, censetur data facultas ea conditione, ac in prima insinuet sine insinuatione, quia commentatur ex prima facultate.

13 Aduerto primo, sepe legislatorem de aliquo casu, seu persona specialiter loqui, non quia velit ad illum casum, seu ad illam personam legem limitari, sed exempli gratia, & tunc lex ad omnes casus similes extendenda est, qua ratione videmus Pontifices, & Imperatores decidendo casum aliquem specialem, illum pro lege statuere, quando autem hoc contingat, ex circumstantiis pensandum est, sic docent alios referens Suarez lib. 6. cap. 4. num. 10. Salas disp. 2. 1. sect. 5. in princ. Rebell. lib. 1. de oblig. ius. q. 6. sect. 4. plures referens Tiraquel l. si unquam, verbo libertus, a n. 45. C. de reuoc. donat. & satis probatur ex l. ibi solis, C. de reuoc. donat. Et ratio est, quia lex non agit de singularibus, sed de omnibus, neque illud exemplum limitat dispositionem, sed declarat, quod adeo verum est, vt etiam in lege correctoria id ipsum affirmandum sit ex l. regula §. fin. ff. de iuris, & fact. signor. & tradit alios referens Barboza n. 102. Salas sect. 6. n. 16. ver. tertia. Hinc est illud quod communiter dici solet, cum lex frequentioris visus causa aliquid decernit, casum minus frequentem non excludere; sed comprehendere: vt tradunt Doctores in l. vnic. C. de capti. virginum, cum glossa ibi, & in l. 1. verbo Dei capite, C. de his qui ad Eccles. confug. & Clemens, verbo praesidentes, de rescript. Rebuff. tract. nominat. q. 1. num. 25. Valac. tom. 1. conf. 8. n. 2. Petalita in l. Lucius l. 1. num. 22. ff. de legat. 2. Sanchez lib. 3. de matr. disp. 20. n. 3. circa finem, & lib. 9. disputat. 14. n. 16.

14 Aduerto secundo, Est lex ob similitudinem rationis, extendatur ad casum in lege non comprehensum: at iudex in iudicando illam debet extendere; prudentia enim, & recta ratio postulat, vt cum pro aliquo casu decidendo non est certa lex a similibus casibus de iure, decido illius petatur: iuxta l. nam ff. de legib. ibi, quando lex in vno disposita bonam esse occasionem, cetera, quae tendunt ad eandem virtutem, vel interpretationem vel certa iurisdictione suppleri, & ita tenet ibi gloss. & pluribus exorag Felin. in cap. translatio de constit. a. n. 10. Quapropter solet dici casum similem expresso non esse omisum a legisfiquidem per legem casus expressi decidi potest ille casus similis, vt tradit Tiraquel de retrac. consanguinit. §. 2. gloss. 1. num. 19.

§. V.

An lex extendatur ad praeterita

- 1 Premittitur distinctio de lege constitutionis declaratiua. Et deceditur declaratoriua legem prope legem non esse.
- 2 Lex noui iuris constitutiua non trahitur ad praeterita.
- 3 Item neque quatenus praeterita est.
- 4 Quatenus poenam imponit potest trahi ad praeterita.
- 5 Lex irritans aliquando potest trahi ad praeterita, vt tamen.
- 6 Lex declaratiua quatenus talis futura, & praeterita comprehendit.
- 7 Lex statutum constitutio non censetur extendi ad actum inchoatum ante illam legem, si perfectus sit secus si imperfectus.
- 8 Explicatur conclusio aliquorū casuum de iure. Primo de legedante formam testamenti, & contratiibus.
- 9 Secundo de statuto determinante, vt vir lucratur terriam doctis vxoris praecedentis. An inquam, tale statutum comprehendat uxorem nuptam ante statutum.
- 10 Tertio de statuto prohibente, ne mercus extrahantur; & an eis extrahere inceperit.

12 Quid

- 11 Quid de futuro ponere poenam: An extendatur ad delicta ante statutum commissa.
- 12 Statutum concedens delinquentibus remissionem poenae An extendatur ad delinquentes praeteritos, vel futuros.
- 13 Loquens lex de praeteritis ad omnia extenditur.
- 14 Excipiuntur praeterita iam delicta.
- 15 Item conclusa in causa.
- 16 Item decisiva per sententiam, tamen si ab ea fuerit appellatum.
- 17 Quid in prima instantia.
- 18 Probabilius est non extendi ad pendencia in iudicio.

Praemittenda sunt aliqua, in quibus ferè omnes conveniunt, ut ad controuersia gradum faciamus.

Præmitto primò aliam esse legem declaratoriam iuris, aliam illius induciuam, seu constitutiua. Lex constitutiua iuris, est quæ legem propriè constituit. Lex declaratoria, quatenus talis est non constituit ius sed declarat ius iam constitutum, ut habetur in *heredes palam § sed est noram ff. de testam.* & tradit Felin. in *cap. licet causam, columnar. 2. de probationib. & Doctores communiter in l. i. ff. si certum petat. declarans eam nihil aliud facit, quàm manifestare id, quod ab conditum, & abstruam est: sicuti, qui granum sub arillis latens de spica excurret: ut probatur in *l. aded § videtur, ff. de acquir. verum domin. & plurius exornat Decius in consil. 498. num. 30. Burgos de Paz. in proximo legum Tauri. à n. 3. §. Matienz. lib. 5. tit. 10. l. 3. gloss. 16. Quocirca lex declaratoria, quatenus talis est, non est propriè lex: quia de ratione legis est esse regulam necessariam operationis: at declaratio non regulat operationem, sed manifestat legem regulantem. Ergo. Sæpè tamen contingit declarando antiquum ius, nouum etiam constituit: & ex hac parte erit lex propria. sic Suarez lib. 3. de leg. c. 14. n. 4. Salas disp. 2. sect. 7. n. 21. Azor lib. 3. cap. 16. quæst. 13. & probant ex cap. quantal. de sentent. excommuni. ubi excommunicatio lata aduersus percelliones Episcopi, interpretatur Pontifex extendi debere ad eos, qui percellionibus non obstitunt: quæ interpretatio non est pura declaratio antiqui iuris, cum ius antiquum ad non impediens non extendatur, sed est noui iuris constitutio.**

Præmitto secundo nullam legem noui iuris constitutiua ad præterita trahit nisi verbis claris id exprimat. Decisio est cetera ex *l. leges. C. de legib. ibi. leges. & constitutiones certum est futuris dare formam negotiis, non ad facta præterita reuocari, nisi nominatim.* & de præterito repono. & adhuc præteritis negotiis, tantum sit. & Authen. ut facta nona constitutiones. Idem sumitur ex *cap. x. & vlt. de constitu. ubi glossa, & Doctores ibi & in Clement. 2. de atate & qual. vers. in posterum & in cap. de cleric. residens. in 6. verb. receperim, & aliis in locis & tradit Syluest. verbo lex. q. 23. Azor lib. 5. tit. 6. q. 13. Far. 2. p. fragment. verbo lex. num. 26. & segg. Suarez lib. 3. cap. 14. n. 8. & 12. Salas disp. 2. sect. 7. n. 18. Matienz. lib. 5. recip. tit. 10. l. 3. gloss. 16. Ratio est quia præcipuus effectus legis est dirigere humanas actiones: id autem quod factum est dirigere non potest. Ergo respectu illius non potest lex præcipua iurum effectum fortiri. Ergo lex absolute prolata ad præterita non debet conseri extensa, siquidem non potest conseri extensus præcipuus eius effectus. Quæ doctrina extendi debet, etiam per verba præteriti temporis lex loquatur. Exemplum apponit Bart. in *l. i. l. i. c. i. ff. de offic. præsid. quod statat lege, quod index venditionis factat à minoribus rescindat; licet propter verbum factus de præteritis venditionibus esset intelligendum: at quia natura legis est comprehendere futura, & non præterita, de factis post legem debet intelligi quia aliàs lex esset modici effectus. sic Fel. plurius exornans c. fin. de consil. n. 2. vers. amplia. tertio. Alder. Masc. de gener. stat. interpret. c. 13. n. 2. Farin. 2. p. fragment. verbo lex. n. 42. Sed quia lex non solum habet effectum dirigendi, sed etiam puniendi, vel irritandi, ideo de singulari claritatis gratia videndum est, an possit extendi ad præterita pro quo**

Præmitto tertio lex quatenus præceptiua est, nullo modo potest trahi ad præterita, quia actus præteritus præcipi non potest, quia non potest præcipi fieri quod est factum, sed quod, est faciendum. Ex quo euidenter fit legem, quatenus talis est nunquam ad præterita extendi: quia lex quatenus talis est semper est præceptiua. sic Suarez, num. 8. Salas num. 18. & alii relati.

Præmitto quarto lex quatenus poenam imponit, potest trahi ad præterita quia potest, legislator pro præteritis actibus poenam dignam imponere. Item per sententiam potest illos punire: ergo & per legem. Ut autem poena propriè possit actibus præteritis imponi, siue per sententiam, siue per legem, debent esse actus culpabiles, hoc est, facti contra aliquam legem, siue positiuam, siue naturalem, vel diuinam, quia poena cadere non potest nisi in culpam, quocumque autem ex his modis culpabiles sint, possunt à legislatore puniri. Dixi, poenam propriam: nam inhabilitas aliqua, & irregularitas etiam ob actus in culpabiles imponi potest, sicuti quando irregularitas ad ordines, & beneficia illegitimis fuit imposita, omnes, qui tuos erant illegitimi, comprehendit. In his conueniunt Suarez, & Salas supra.

Præmitto quinto lex irritans actum, aliquando loquitur de actibus qui irritabiles sunt, (ut excludat matrimonium, & reliqua sacramenta, quæ semel valida irritari non possunt,) potest trahi ad præterita, ratio tamen sic Salas, & Suarez supra. Saa verbo, lex. n. 24. Priorem partem probat. Potest enim Princeps omnes venditiones tam faciendas quàm factas, in quibus fuit dolus, etiam citra dimidium iusti pretii irritare: Quid ergo id vetat, Ergo iam lex irritans ad præterita potest extendi. Secunda pars, scilicet hanc irritationem ratio fieri, facile probat quia ad hanc irritationem faciendam debet adesse causa à bono publico exposita, quæ tamen non ita facile inuenitur, præcipue si actus nullam malitiam contineat, sed omnino valdi fuerint.

Præmitto sexto, lex declaratoria quatenus talis est, futura, & præterita comprehendit: quatenus declarat legem ante latam, ferunt ad præterita, scilicet ad legem; quatenus verò declarat actus esse contra legem, vel præteritam, tam præteritos, quàm futuros actus comprehendit. Exemplum est manifestum in *cap. vlt. de sponsa duorum, ubi Pontifex declarat matrimonium contractum, & consummatum ab eo, qui antea matrimonio ratio copulatus erat, non esse validum. Quæ declaratio tam ad præterita matrimonia, quàm ad futura extenditur, ut de se constat. Idem sumitur ex c. vi. lex. 27. q. 1. iuncta gl. ibi, & tradit ex communi sententia Suarez supra n. 2. Salas n. 17. Azor. q. 13.*

Difficultas verò est an lex actum prohibens extendatur ad actum inchoatum ante illam legem? Omnis variis dicendi modis censo legem, statutum, seu constitutionem prohibentem, punientem, vel irritantem aliquem actum nunquam extendi ad actum inchoatum ante illam legem, si ille actus perfectus sit; secus verò si sit imperfectus. Ratio quia natura constitutionis, (ut sæpè dixi) est respicere futura non præterita, nisi id expresse caueatur: si autem actum iam perfectum comprehenderet, ad præterita extendereur, Ergo ne hanc extensionem sine fundamento firmo admittamus, dicendum est ad actum perfectum non extendi & colligitur ex glossa in c. 2. verbo, commiserim. de consil. in 6. & in c. vlt. de cler. nō resid. eod. lib. & tradunt Far. 2. p. fragment. verbo lex. n. 19. & 33. & doctores statim referendi. Conclusio explicanda est aliquorum casuum decisione.

Præmitto casus fit in lege constitutive formam, & solemnitatem testamentis, an talis lex comprehendat testamenta condita ante ipsam; etiam si executio, & effectus testamenti succedat post illam? Et dicendum est, non comprehendere, quia post illam succedit mors testatoris, quia testamentum erat omnino perfectum, & consummatum ante legem. sic Ald. Mascard. de interpret. statum. conel. 13. n. 11 & segg. Farin. n. 30. Emao. Saa n. 24. verbo lex. & deciditur in *l. i. vlt. de testam. C. de testam. limitat autem Fel. alios allegans cap. quoniam, de consil. volum. 5. & 4. ut intelligatur, modo condens testamentum non haberit potestatem illud mutandi: sed hæc limitatio admittenda non est, sicut neque eam admittunt reliqui doctores, quia licet possit mutare, atitame est perfectum, dum non mutatur. At si testamentum nondum subscriptum sit, vel Notario signatum, vel alio modo sit imperfectum, cum lex de testamentis promulgatur; comprehendit ipsum, quia licet sit inchoatum, at absolute in ratione testamenti futurum est siquidem non habet suum esse. Idem quod de eo de testamentis, dicendum est de contractibus: si enim lex dans formam contractibus, inueniat contractus iam perfectos, illos non comprehendit, etiam si executioni mandati non sint, comprehendit tamen inchoatos nondum perfectos in suo esse text. est in *l. contractus, C. de fide instrum. ubi, que tam in postea conficiendis instrumentis, quæ in his, quæ iam scripta: nondum autem absoluta locum habere præcipimus. sic Abbas in cap. fin. n. 11. vers. aut statum procedit, de constitutionibus, Bar in *l. vlt. de iur. populi, n. 44. vers. primo casu, ff. de iustit. & iur. Fatinacius 2. part. fragment. verbo lex, num. 33. Nauar. alios referens cap. si quando, de rescript. except. 2. 1. in noua edit. num. 12. & 13. facitque ad hæc textus in c. statum, de maiorib. & obediens, ubi statuitur, ut inter Canonicos maior in dignitate minor præferatur in confidendo, etiam si posterius esset receptus, quæ constitutio non comprehendit Canonicos ante illam receptos: ex eo quod in cap. fin. de constitu. excipiantur: quia est actus, & executio rei perfectæ, & confirmata: scilicet Possessionis, & in qua erat ius quæsitum ratione præbendæ, ut rectè explicat Nauar. in §. de consuet. contrarior. n. 6.***

Aliquis exemplis adductis à Nauar. illa except. 2. 1. n. 53. hæc resolutio firmari potest. Statutum enim ne filia dotata succedat, comprehendit filias dotatas ante statutum. sic Bald. in *l. illum c. de donation. Et statutum, ne femine succedant, extenditur ad eas, quæ non acceperunt hæreditatem. sic Bart. in *l. omnes populi ff. de iustit. & iur. num. 42. Quam doctrinam extendit Nauar. num. 52. ad filias iam patre defuncto, cum ferunt statutum, si hæreditatem non acceperunt: Ad hoc enim credo quia morte patris verè iam successerunt, & est successio perfectæ. Actus autem perfectus, & eius quæsitum, tolli non debet, nisi clarè, & manifestè expreteritur bene dixit Bald. in *l. illam C. de collationib. & tradit Felin. in de consil. n. 11. vers. fallit. §. Item***

Item statutum ne feminae succedant stantibus masculis, ad iam nasas extenditur, vt ex Alex & aliis probat Nauar. n. 52. quia loquitur de actu integre futuro, non de aliquo praterito. Item statutum videtur tantum capiendi bannitum, debet dari illi, qui cepit ante statutum, & post statutum praeferatur quia illi capere, quouique sit praesentata, non est perfecta, ac proinde praetium offeritur pro re futura. sic ex Felin. c. fin. de const. col. 1. Nauar. n. 54. Item si ante statutum, ne querele bannitorum statuatur, si accusator pendente accusatione banniat, amplius iudicari non potest, quia iam est de re, & vlti non perfecto, sed inchoato Nauar. n. 55. Item statutum prohibens electio, ne ante confirmationem, administrationem Ecclesiae getar etiam tantquam procurator. cap. auaritia, de elect. lib. 6. comprehendit, electum, qui ante quam eligetur administrabat ipsam Ecclesiam tanquam procurator, vel economus: quia illa administratio est res omnino distincta, & futura circa quam cadere potest prohibitio: sic ex loan. Andri. in supradict. c. tradit Nauar. supra n. 57. Ad idem est lex determinans executores testamentorum rationes reddere ordinatis de sua executione, solum comprehendit executores, qui post illud decretum fuerint, non illos qui ante decretum executores esse iusserint, etiam si rationes non reddiderint, quia illa redditio rationum mandata est, ne male executores administrarent: quae ratio est etiam in his, qui non administrationem finiunt, cum lex illa promulgatur, vt bene ex glossa in Clement. 1. de testam. notatur Nauar. illo cap. si quando de refer. except. 21. n. 68. & 69.

9. Secundus casus est de statuto determinante, vt vir lucrum tertiam partem dotis vxoris praecedentis in matrimonio suo iniquum tale statutum comprehendat vxorem nuptam ante statum & motum post statum? Negat Imola in c. fin. de const. col. 7. ibi Felin. col. 2. Mouentur primo communi ratione quia lex non debet trahi ad praeterita. Ad haec ratio nullus est ponderis, nam si recte expendatur haec constitutio, non trahitur ad praeterita licet enim nos praecesserit ante constitutionem lucratio dotis de qua est constitutio, non praecedit vlti modo sed subsequitur. Secundo praecipue mouetur, quia ex contracta dotis ius quaelitum est haereditas vxoris. Ergo non est censendum per statutum illud nouum tolli: sed neque haec ratio est firma, quia ius filii & haereditas in bonis viuens non est proprie ius, neque spes aliqua a lege approbata, quomodo per legem facillime tolli non possit vt recte Bart. in l. is patris n. 3. & 6. ff. de acquir. haeredit. Quocirca censio probabilis matrimonium lucratum esse tertiam illam partem vxoris, vxoris praecedentis in matrimonio, quia est constitutio in fauorem matrimonij lata & fauorabilis marito qui est immediatus per constitutionem spectandus. Ergo est late interpretanda, sic Auar. alios allegans c. quando de refer. except. 21. n. 49. Farin. n. 30. Vide hoc Card. Tuscum pract. concl. verb. lex concl. 264. n. 1. 3. 4. 5. 6. & segg.

10. Tertius casus esse potest, de statuto prohibente, ne vitium triticum, aliave res extrahatur a ciuitate. An inquam, comprehendat triticum, quod iam extrahere incepit? Et quidem, si ante statutum perfecte extratum est, etiam postea casu ad ciuitatem redierit poterit illud extrahere, quia tunc non tam extrahit de ciuitate triticum, quam extratum iam continens, nec illud triticum dici potest extrahi de ciuitate, cum ciuitatis non sit post primam extractionem: & hic est casus decisis in l. C. de iur. ff. de publicanis, & vlti gl. ubi incipit constabit, & trahit Azor. lib. 5. c. 16. q. 13. Salas disp. 21. n. 20. At si triticum incepit extrahere qua parte extratum non est, comprehenditur statuto, quia nulla ratione excusari potest. sic Far. 2. fragm. verbo lex. n. 30.

11. Secunda difficultas est, an statutum poenam imponens, delicto, extendatur ad delicta ante statutum commissa? Et quidem si punita sunt, clarum est non extendi quia non deet punire bis in idipsum, similiter si poena ipso iure per constitutionem imponitur, conuicta afficere non posse delictum commissum, quia tunc poena trahitur ad delictum, & delictum iam commissum eam trahere non possit vt ex aliis notari optime Felin. c. quomodo de const. n. 1. 4. vers. secundo intellige. Quare solum est dubium de poena iudice imponenda pro delicto non punito. An, inquam delictum antea commissum punitendum sit poena nouae legis, vel legis antiquae? Cui difficultas respondet optime Fel. supra loco n. 14. vers. fallit, octauo, sub distinctione, si poena antiquae legis erat delicto conueniens, secundum illam debet puniri ex l. 1. ff. de poeni. & c. fin. de sem. excom. At si conuenientior est poena per nouam legem imposta, sicut semper ita est praesumendum, secundum illam debet delinquens iudicari: quia ad imponendam poenam, tempus sententiae regulariter attenditur, ex l. pen. ff. si ex noua lege agatur, ubi seruus delinquit in seruinitate, & accusatus in libertate, punitur non vt seruus, sed vt liber: consentit huic resolutioni Bart. in l. omnes populi, n. 51. ff. de iur. & iur. Farinae alios referens n. 39.

12. Tertia difficultas est, an lex, vel statutum concedens remissionem poenae delinquentibus debet, extendatur ad delinquentes praeteritos, vel ad futuros?

Respondo ad solos praeteritos extendi, & non ad futuros ac, inquam de reo occasio delinquendi & hoc etiam loquatur

statutum per verba futuri temporis, ex l. cum, lex, ff. de legib, per quem textum dicunt Bart. & Bald. statutum idipsum bannitum extrahi de banno, si soluat decem, solum ad bannitos tempore statuti extendi, quia lex in decisiis, & contradicibus dat formam futuri negotii non autem in remissionibus poenarum ex beneficio concessis, sic Felin. late id probans supra n. 13. Farinae 2. part. fragm. verbo lex, num. 38. Alderan. Mascard. de general. statut. interpretat. concl. 13. num. 56. Tuscus verbo lex concl. 264. num. 10. & 65. Azor. lib. 5. cap. 16. quaest. 13. Salas disp. 21. sect. 7. num. 20. Suarez lib. 6. cap. 4. fine.

13. Quarta difficultas est, an lex vel statutum loquens nominatim, & expresse de praeteritis, de omnibus praeteritis intelligatur? Regulariter de omnibus intelligitur, quia verba sunt generalia, & ita leges, C. de legib. dicitur leges, & constitutiones ad praeterita non extendi, nisi nominatim, & de praeterito tempore, &c. Ergo quando nominatim, & de praeterito tempore loquitur ad ea extenditur: habetur cap. fin. de const. & Clem. 2. de iudic. & omnium sententia, vt testatur Farinae Felin. & alij statim allegandi.

14. Dixi regulariter, vt adhaerentem plures casus, in quibus lex de praeteritis loquens ad praeterita non se extendit. Primò non trahitur ad praeterita iam decisa. sic Felin. cap. fin. de const. n. 3. vers. hanc sollemnitatem, ubi testatur esse omnium, ex textu in l. casus, C. de transactio. quia non praesumitur legislatorem voluisse reuocare, quaestiones decisas. Et hoc habet verum, quomodo cumque res decisa sit, siue per sententiam, transactionem, iuramentum, solutionem, quietationem, praescriptionem, & similes sic Felin. supra n. 3. Abbas n. 9. & in Clem. dudum sententiam, in verbo pacta de sepul. Farinae 2. part. fragm. verbo lex, num. 44. Tuscus eodem verbo conclus. 215. num. 13. & alij apud ipsos.

Excipie primò, nisi lex expresse nominatim decisa, ad illa quidem esse extendenda: deberet tamen iusta causa adesse, alias neque per rescriptum, neque per legem iuris aeterni quae sit per decisionem derogari posset: sic glossa in l. casus, in glossa fin. in fine. C. de transactio. Abbas cap. fin. de constitutionib. num. 9. Felin. num. 3. vers. secundus casus Farin. 2. part. fragm. verbo lex. n. 50. Excipie secundo nisi lex noua diceret quod omnia, facta prius habeantur pro infectis quia tunc etiam decisa annullata erunt: ita Felin. supra col. 4. vers. procedunt ita, Farin. n. 49. & probat text in Clem. 1. de immunit. Eccles. & ibi gloss. verbo pro infectis.

15. Secundo, lex de praeteritis loquens, non trahitur ad praeterita iam in causa conclusa nisi expresse illa ipsa nominatim, quia paria sunt esse conclusum in causa, ac esse decisum: siquidem ex conclusione in causa negotium finitum est cap. auditus de procurat. & cap. pastoralis de causa possess. & prap. & c. cum dilectus, de sede instrum. Debet autem hoc in intelligi, quando in causa ita conclusum est, vt nulli partium liceat nouas iuris productiones allegare quia ex conclusione facta debet profertur sententia, & secundum leges tunc vigentes eo quod concludendo, quod amodo inter se pacificatur se nolle alio iure vti. At si partibus liceat post conclusum in causa alias de nouo probationes offerre, ad causas iam sic conclusas lex loquens de praeteritis tenderetur: quia tunc ius partis, quae vult reprobari, non est in totum singillatim: non igitur erit illi vi praclusa vrendi legi noua sibi fauorabili: & ita tenet Alderan. Mascard. de general. stat. interpret. concl. 13. n. 19. & segg. Farinae verbo lex, numer. 55. Felin. cap. fin. de consti. num. 3. vers. limitat, secundo, dicens in his casibus indubitanter in practica sic esse seruandum.

16. Tertio, lex seu statutum de praeteritis loquens ad praeterita decisa per sententiam non extenditur, est a sententia fuerit appellatum. Excipie semper, nisi illa ipsa expresse nominatim colligitur ex textu in Authent. vt cum de appellat. cognosc. circa princ. Abbas c. fin. de const. n. 9. vers. aut, praeterita ibi Felin. col. 6. vers. limitat tertio. Et testatur esse omnium Far. supra n. 56. Alderan. Mascard. num. 30. Tuscus. verba lex concl. 261. n. 2. 7. & 18. & alij plures apud ipsos. Ratio est quia iudex appellationis succedit loco primi eaque de causa iudicare tenetur secundum ius commune, quod in prima instantia vigeat. Aduertit autem optime Felin. hoc esse intelligendum in spectantibus ad decisionem, & materiae causae: nam in his iudex appellationis debet seruare ea, quae debet seruare iudex causae principalis, cum in eius loco succedat. at in his quae ad ordinem procedendi spectant, cum in his debet appellans sequi ordinem iudicis ad quem appellat, & loci, in quo causa agitanda est, ex l. 3. in fine, ff. de test. & tradit Abbas in c. quod clerici de foro competent. & ex communi sententia Fel. num. 10. vers. fallit quarto. Efficitur sane debere partes se conformare legi praescribenti iudici ordinem procedendi.

17. Sed quid dicendum in prima instantia quando lis agitur neque conclusum est in causa, sed est in pendenti? Trahitur ne tunc ad illam causam, ita vt ex lego illa superueniente causa decidi possit. Communis sententia affirmat si lex nominatim mentionem faciat de praeteritis, sic plures, quos allegat Felin. illo cap. fin. consti. col. 7. vers. limita quarto Farin. 2. part. fragm.

DE
DE
PALAT
TON
EN

frang. verb. lex. p. 47. Tufcus ibi. concl. 1. 64. num. 9. 11. 70. & cons. 295. n. 19. & 20. Hanc tamen communem sententiam limitat Felin. Fatinae & alij ab ipsis relati, ut procedat in lege, & rescripto procedente ex motu proprio Principis, & non ad instantiam partis; quia quando ad instantiam partis emanavit lex, habet rationem privilegij: privilegium autem concessum pendente lite etiam motu proprio superioris, non aocet parti aduerse, ut notauit Anton. Holtiens. Imola. Abbas in cap. causam. el. 2. de testam. & Ioann. Andr. de dolo, & contum. §. fin. versic. porro in addito.

18 Verum probabilius mihi est non extendi legem ad pendentiam in iudicio, etiam si mentionem praeceptorum faciat nisi simul mentionem faciat pendentium. Et de statuto id docet: Bald. post Batt. in l. sancimus. C. de sacrosancti. Eccles. Generaliter autem tam de statuto, quam de lege. In quo in hac parte nulla est differentia, ut bene ex Imola notauit Felin. column. 7. vers. limita quarto, id affirmat Batt. in l. omnes populi. num. 40. ff. de iust. & iur. Alexand. consil. 96. num. 4. lib. 2. Alderan. Mascari. de general. statut. inter. preter. concl. 13. n. 33. & seqq. & Felin. repa. rat. probabile. Probo primò, quia ex eo quòd causa deducta est in iudicium, quilibet pars litigans ius aliquod acquisiuit, ut secundum leges tunc vigentes iudicetur. Quod ius laeditur, si lex de nouo lata locum in his, habet: atqui Princeps nunquam detulerit iuri partis litigantis praedjudicare nisi exprimat. Ergo secundo quia in l. leg. 2. C. de legib. expressè habetur leges, & constitutiones futuris negotijs dare formam, neque ad praeterita reuocari nisi nominatim; & de praeterito tempore & adhuc dependentibus negotijs cautum sit. Ergo non sufficit nominare praeterita ut intelligantur pendentia negotia comprehendenda, sed debet mentio fieri negotiorum pendentium. Tertio, lex emanans ad instantiam partis non comprehendit negotia pendentia, ne pars aduersa praedjudicium habeat: at idem praedjudicium sequitur, et si motu proprio lex manet. Adde etiam si lex, vel statutum ad instantiam alicuius fuerit promulgatum: at finis illius non est fauor specialis sed communis utilitas, ex cap. eius autem lex, dist. 11. 4. Ergo postulatio partis non potest obesse, ut lex ad pendentia in iudicio non extendatur, si quando motu proprio Principis emanat, extenditur: cum semper habeat eundem finem, ac proinde eodem modo sit extendenda. Quarto, lex loquens de praeteritis, sufficere saluatur cum tota sua significatione, si comprehendat ea, quae deducta non sunt in iudicio: quare ergo ad deducta in iudicio debemus extendere?

§. VI.

Quam vim sortiantur verba, & litterae commendationis alicuius.

- 1 Dupliciter fiat commendatio generalis, & specialis.
- 2 Si ex commendatione mea generali Petro res tuas commisit, non teneor de damno sequi.
- 3 Excipe nisi dolo fecerim.
- 4 Si litterae, vel verba specialia continent verum, non teneor damnum reparare, nisi verba denotent, me voluisse obligationem subire.

1 Dupliciter alicquem tibi commendate possum. Primò verbi generalibus affirmantibus esse virum probum, fide dignum, cui securè negotia tua committere possis. Secundo, si in particulari causas dicas esse hominem, cui tale negotium possit committi, & talis contractus cum eo iniiri.

2 Dico primò. Si verbis generalibus tibi commendaui Petrum, & tu hac commendatione filius res tuas Petro commisit, non teneor de damno tibi sequi, nisi dolo fecerim: delictio est l. & eleganter. §. vltim. ff. de dolo. & l. fin. vers. nec. Cod. cum eo, glossa ibi Anton. Gom. 2. var. cap. 13. num. 5. Salas disp. 2. sect. 9. numer. 23. Rebellus 1. part. lib. 1. quasi. 6. sect. vltim. num. 48. Ratio pro de obligatione in conscientia est clara, quia hac obligatio esse non potest, nisi culpam commiserim in commendatione Petri. At suppono mihi ignotum esse, esse improbum, & infidelem. Ergo nullam culpam in eius commendatione commisi, delicta enim non tenebar praesumere. Pro deobligatione autem exteri fori ea ratio est quia hac generalis laudatio ad verbanitatem pertinet; tibi quoque culpae imputare debes; qui ita facile credidisti & res tuas sine debito examine commisit.

3 Dixi me deobligatum esse, nisi laudationem dolo fecerim, dolum autem commississe censebor, si sciens Petrum furtis assuescere, pro fideli commendaui: sic Doctores supra relati, & constat ex dist. l. & eleganter. tum ex definitione doli quam tradit gloss. in l. ff. de dolo quae est calliditas quaedam ad decipiendum alium. Et probari potest, tum quia ius habet vniuersique, ne fallacia decipiatur. Si ergo te decipi, & media deceptione causa fui, ut damna patiaris, videor teneri refutacite. Solum in mei fauorem est quia haec verba non videntur de efficaci inducendi damnum, eo quod cordatus, & pru-

dens illis non decipitur. Ergo si tu deceptus es, tuae facilitati debet tribui, non mihi. At video non sufficere hac ratione excusari, si semel cognoui, vel dubitavi te illis verbis esse decipiendum, quia stante tua facilitate iniuriosus fuit vrens illis fallaciis, & mendosis verbis.

4 Maior difficultas est, quando litterae, vel verba continent quid certum, v. g. quando circa casum specialem laudo Petrum, & dico fidelem esse, quo cum inire potes talem, vel talem contractum, &c. An, inquam, tuac sim obligatus.

Et quidem si addidi aliqua verba, quae denotent me velle assuecutionem illorum facere, ut si dicerem *To homo à mi cuenta, o corra por mi riesgo*: non est dubium manere obligatum actione mandati. textus in l. si verba non remunerandi, §. si quis mandauerit. ff. mandati, & ibi gloss. & Doctores communiter. Anton. Gom. llo c. 13. n. 5. Salas disp. 2. sect. 9. in princ. Rebellus de oblig. iustit. lib. 1. q. 6. n. 47. & segq. Ratio, quia illa verba non tamen continent approbationem personae, quam suscepcionem alieni periculi.

Verum si absque his verbis petrum laudarem, & tibi commendarem, quantumcumque in negotio speciali commendatio fieret, si absque dolo feci credo probabilius me non teneri damna reparare. Quia non inuenio in hoc casu aliquam specialem rationem, quae in laudatione generali non procedat: & fauet regula iuris 6. in 6. *Nemo ex consilio, nisi fraudulenter sit, obligatur*: & ita tenet Rebellus illa quasi. 6. sect. vlt. n. 49. Salas eius verba transcribens sect. 9. Credo tamen in foro exteroo commendandum fore actione mandati, si citra rem aliquam specialem Peatum tibi commendassem, affirmans te posse securè cum illo contrahere; quia praesumor quasi mandare ex l. Lucius ff. de fideiuss. & l. si litteras, C. mandati, glossa, Bart. Bald. & alij, quos refert & sequitur Anton. Gom. n. 5.

DISPUTATIO VI.

De dispensatione legis.

PRAE manibus habenda est huius disputationis doctrina, ut pote in praxi maxime frequens; ex illa enim dependet decisio plurimum difficultatum in variis materiis contingentium. In tres partes hanc disputationem diuidemus. In prima agemus de natura dispensationis, & causis illius: quis, inquam, concedat dispensationem & quibus concedatur. In secunda de conditionibus requisitis ad valorem dispensationis. In tertia de causis, quibus dispensatio cessat; ubi de interpretatione illius. Si autem aliqua in huiusmodi disputatione desiderantur, ex disputatione de privilegijs petenda sunt.

PUNCTVM I.

Quid sit dispensatio.

- 1 Definitur dispensatio in genere.
- 2 Proprius, & ad rem definitur ab aliquibus Reuicetur & statuitur propria definitio.
- 3 Dispensare non est legem interpretari.
- 4 Neque etiam est permittere.
- 5 Dispensatio differt ab absolute à peccatis & censuris.
- 6 Differt à simplici licentia requisita per legem.
- 7 Differt à legis abrogatione, & derogatione.
- 8 Differt à privilegio.
- 9 Legis dispensatio, & dispensatio voti, & iuramenti multum differunt.

1 **S**I nomen dispensationis in genere sumatur, eius definitio est, iusta partem communium distributio; iuxta illud Lucae 12. *Quis putas est fidelis dispensator?* & 1. ad Corinth. 4. *Ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* & cap. 9. *Dispensatio mihi credita est.* Eadem dispensationis acceptio constat ex iure ciuili & text. in l. dispensatori, §. 1. & in l. dispensatorem, §. 1. ff. de solution. l. urbana, 166. ff. de verb. significat. Et ex iure canonico idem habetur, cap. dispensatio, 43. dist. & in extravaug. vniuersis, de penitent. & remission. & tradunt doctores statim referendi. Verum omnia haec dispensationis lata acceptatione, dispensatio apud Theologos, & iurisperitos sumitur pro exemptione alicuius à lege, ex l. princeps, ff. de legib.

2 Dispensatio communiter sic definitur. Est relaxatio iuris communis cum causa cognitione facta ab eo qui potestatem habet relaxandi, sic glossa penult. in princ. in c. requiritur, §. nisi rigor. 1. q. 7. Couarr. de sponsalib. p. 2. cap. 6. n. 1. Nauarr. in sum. precludio 9. n. 15. Sanchez plures refert lib. 8. de disp. disp. 1. m. 2.